

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

France Bevk: **Huda ura**. Mohorjeva knjižnica 74. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1935, str. 175. — **Samote**. Izdanje Kmetijske matice 1935, str. 126. — **Pastirci**. Izdala Mladinska matica v Ljubljani 1935. Ilustriral Nikolaj Pirnat. Str. 87. — **Srebrniki**. Izdala Vodnikova družba v Ljubljani 1936. Str. 120. — **V mestu gorijo luči**. Založba »Evalit«, Ljubljana 1936. Str. 84.

Krize v današnjem leposlovju ni mogoče več utajiti. Ko se zdi, da smo v umetnosti na splošno prišli preko nedavnega razdora med vsebino in obliko, se prav v leposlovju, pa najsi bo vezana ali nevezana beseda, čuti, kako sta se nam čustvo in domišljija odtujila in kako malo se moreta ubrati v tok današnjega dne, v njegovo stvarnost in koristnost. Končno spoznamo, da se v vsej tej negotovosti in nezadovoljnosti skriva bistveno vprašanje današnjega časa, njegova tesna spojitvev omike in civilizacije, kjer se duhovna in tvarna nagnjenja tako mešajo, da jih ne moremo več jasno ločiti. Čeprav se bistvo umetnosti ne more spremeniti, se vnovič in vnovič vprašujemo po njenem zadnjem namenu, ker si želimo, da bi vplivala čim več in čim bolj življenjsko. Že nekaj časa se mi to vprašanje trdovratno ponavlja tudi ob vsaki večji Bevkovi knjigi; njegov razvoj spremljam v zadnjem času prav s te strani in bi rad našel v njegovem delu čim več sodobnega pomena.

V splošnem čutimo, da današnjemu pripovedniku pohaja domišljija. Vsa zunanja dognanost življenja, zlasti pa njegova odvisnost od dnevnih dogodkov, ubijata domišljijo, ki je najboljša opora pripovednikovim zgodbam. Pri Fr. Bevku tega ne opazimo, njegova domišljija je ostala nenavadno prožna in zdi se, da je neizčrpna; zgodbe mu rasto kar iz tal, kakor da jih poraja zemlja sama v svoji prvotni rodovitnosti. Te ljudi in njihove usode smo ob tej ali oni priliki že dognali po kraju in času, toda njihova vrsta gre naprej in se nam prikazujejo vedno v novih podobah. Pač pa problematike današnjega pripovedništva v smislu neposredne realne snovi Bevk skoraj ne pozna več, celo njegov prvotni odziv na povojni čas in njegov razvrat je precej utihnil, ostaja mu v zgodbah človek sam na sebi, kakor živi iz svoje usodnosti, sebi in okolici v srečo, večinoma pa v bridkost.

V tem pomenu je med zadnjimi Bevkovimi deli posebno značilna ljudska povest »Srebrniki«, kjer se v osrednjem, skoraj romantičnem gibalju skritih

srebrnikov razpletajo usode v hribovski hiši na samoti. Denar, ki ga je podedoval sin po očetu in ga hrani v svojih trdih pesteh, razdvaja njegovi hčeri, krotko Marijo in sovražno Anko, dokler ne pride v hišo zapravljivec, Ankin mož, da ga do zadnjega zapije in končno ugonobi tudi sebe. Trda varčnost starega Toneta Jerama in pohlep njegove hčere Anke požene nasprotja prav do hude družinske drame; dejanje se preokrene, umor se izvrši samo v mislih, toda mladi ženi prinese mnogo gorja in težke pokore; končno pride k hiši nov gospodar, sedaj se začne novo življenje. Ženitovanje, rojstvo in smrt, skopo veselje, trdi in strastni boji, malo dobrote, mnogo dela, truda in sovraštva so zgodba Jeramove hiše, vse potopljene v življenje hribovske narave. Poleg temnega Ankinega značaja je pisatelj postavil kot nasprotje dobrosrčno Micko, ki mora od doma in živi srečna v svoji vdanosti in poštenju. Zdi se sicer, da je pisatelj kot edino misel postavil nesrečni mik po denarju, ki je hiši prinašal sam nemir. Toda prav ti srebniki so že precejšna časovna neresničnost — pisatelju komajda neobhodno potrebni, zakaj sama narava ljudi je mnogo močnejše in bolj resnično gibalno dogodkov. Pisateljeva domišljija mnogo preveč podpira upodabljaljočo silo in njena povestna usmerjenost je resničnosti bolj v kvar kakor v korist.

Ko pri marsikaterem mlajšem pisatelju opazamo, kako mu zunanja enostavnost življenja ugaja skoraj do malomarnosti, kako mu zgodbe tako rekoč polze le bolj po površini in da skuša samo na splošno zadeti tudi njih notranjo resničnost, je pri Bevku prav narobe. V tem je posebno značilna »Huda ura«, kjer je glavna oseba mlad slepec, bivši vojak, ki v svoji razžaljeni ljubezni postane posredni morivec. Dogodki se vsi porajajo iz usodne notranjosti in so nenavadno stisnjeni. Zgoste se okoli hude ure in čeprav obsežejo en sam dan, nam odpirajo v refleksivnih ekspozicijah in v kratkem epilogu vse življenje oseb. Poleg pogostega konflikta, kako ljubezenska strast ne živi sama v sebi, ampak se križa ob nji tudi pohlep po zemlji, po denarju itd., nam je tukaj Bevk skušal še posebej pokazati, kako je ženska, njena motna narava, mnogim v pogubo prav zato, ker se je prvotni red nekje nasilno izpremenil. Tako se Mohor, ki je v vojski oslepel, ne more vživeti, da Zalka ne more biti več njegova, gleda s strahotno ljubosumnostjo vse, kar se dogaja okoli njega in se zato rodi v njem maščevanje. Čeprav je Bevk že sam naš najpodrobnejši opisovalec dušnih dogodkov, se v tej noveli svet nekajkrat tako rekoč obrne docela navznoter; pisatelj sam na nekem mestu (str. 170) govori celo o šestem čutu. S tem je morda nehote poudaril posebnost svojega pisanja: njegova nenavadna čutnost je v resnici večkrat sama zgodba čutov, spor in boj čutov samih. Pa najsi to imenujemo strast ali nagon, pri njem se je vse to prelilo v podobe čutnih zaznav. Zato odkrivamo v teh zgodbah celo tam, kjer se pisateljeva domišljija požene v romantiko, pravo naturalistično psihologijo, tako rekoč biografijo duše in telesa.

Glede na snov in dušno življenje so zanimive tudi tri zgodbe, ki so zbrane v knjigi »Samote«. Samotni hribovski kraji so nam znani iz drugih pisateljevih zgodb, pač pa je nova njih snov in zdi se, da Bevku vsak kos

zemlje posebej ponuja svojo zgodbo. V »Grehu pogoniča Izidorja« beremo psihološko razpredeno dogodivščino, kako pastirček nevede doživi v planini skrivnost človeškega rojstva ter postane žrtev svoje molčečnosti in brezsrčnih žensk. »Zapeljivec« je tihotapska zgodba, kjer je osrednji konflikt ljubezenski, »Preužitkar« pa nam pripoveduje, kako se bolan starec, s katerim ravnajo nepotrpežljivo, v dežju odpravi k svoji hčeri, zaide v senožetih in utone. V neusmiljeno trdi snovi vseh treh novel odkrivamo nekaj novega: skoraj baladno skrivnostnost, ki prikrito, a po čudni dosledni poti vede do katastrofe. Posebno v zadnji zgodbi se že vnaprej oglašča maščujoča se krivda.

Nič manj boja z zlo človeško naravo ne vidimo v mladinski zgodbi »Pastirčki«. Vse, kar doživljajo veliki ljudje v svojih zrelih strasteh, se kaže v še bujnejših doživljajih mladih pastirčkov. Idila in balada sta tesno druga ob drugi in vzbujata sladkobridko občutje sreče in trpljenja, greha in pokore. Pisatelj je zapletel v lepoto planinskega miru mnogo svoje strastne psihologije zla, a jo nato razrešil z dobrosrčno pravičnostjo v pri-srčen humor.

Posebnost v tej vrsti prigodb je novela »V mestu gorijo luči«. Kmečko življenje se je prestavilo v mestno okolje; dve podobi deklet, ki ju je mesto izvabilo vase, se nam kažeta v svoji dvojni usodi: ena se mora urediti v skromno družinsko življenje, druga doživi bridko razočaranje: zapeljana služkinja konča v norišnici. Zunanja lepota življenja kmalu pokaže svoje usodno želo.

K splošni oceni moramo omeniti še Bevkov izredni besedni zaklad, s katerim izraža prirodnost svojega občutja. Značilno je, da njegova krajevna posebnost skriva v sebi tudi svoj, drugje nerabljeni jezik in da se mu prav ta jezik tem bolj odkriva, čim globlje prodira s svojimi zgodbami v zemljo samo.

Če hočemo ob teh zgodbah dognati naše osnovno vprašanje, kaj je z namenom in pomenom Bevkovega pripovedništva, nam marsikaj pojasni že prirodnost pisateljeve snovi, njegova zvestoba zemlji in ljudem, ki jih upodablja. S tem je ostal zvest našim starejšim pripovednikom in se je odmaknil od njih morda samo s svojo veliko domišljijo, ki večkrat presega potrebe realistične zgodbe. Vendar pa se jasno čuti, da Bevk svoje ljudi trdno drži pred očmi in jih v sodobni zgodbi ne pušča rad preko svojih klancev, griv, senožeti, pač pa ga tu in tam zavede nujnost konflikta v prisiljen položaj, kakor je n. pr. v »Hudi uri« košnja veselica pri Mlakarju. Toda v Bevkovem čutnem realizmu se v splošnem odkriva samo del njegovega bistva. V njem spoznavamo pač ljudi in zemljo nekega dela našega naroda, njegove prirodne posebnosti in ne toliko njihovih posebnih ali splošno človeških teženj, potreb časa, v katerem živijo, in njegovih nalog. V taka sodobna vprašanja se Bevk ni nikoli mnogo spuščal; morda je tega storil še največ v svojih prvih delih. Danes je njegov nazor, da ti ljudje v svoji duševni grozi ali veselju do življenja bivajo, ali da bivajo njihovi nagoni in nagibi, da se v njih tarejo težka nraavstvena vprašanja in da na ta vprašanja večkrat odgovarjajo s svojimi usodnimi dejanji, za katera trpe in se pokore. V tem

nazoru se kaže že neko zrelo življenjsko spoznanje, ki gleda stvari v sožitju dobrega in hudega in v njunem vednem boju. Čutimo sicer, da je današnja družabna in duhovna površina tako občutljiva, da pričakuje tudi od pripovednika odgovora na vse, kar jo vznemirja, in da se pripovednik temu nikakor ne more odtegniti; toda posebne življenjske okoliščine marsikomu branijo, da bi mogel biti sredi življenja. To se bolj in bolj pozna tudi Bevkovim zgodbam. Vendar ni glavna zgodba, ampak življenje. F. K.

Anthologie de la Poésie Yougoslave des XIXe et XXe siècles par Miodrag Ibrovac en collaboration avec Mme Savka Ibrovac. Paris. Librairie Delagrave 1935.

Ta cvetnik iz vrtov jugoslovanske poezije je namenjen zlasti tistim našim prijateljem med francoskim narodom, ki poznajo sicer Jugoslovane kot hrabre bojevnike za svobodo, pa mislijo, da smo še »mlado, neomikano plem«. Naj že izvedo, da je naša omika stara devet stoletij! Seveda smo bili razcepljeni, hlapci mogočnikom, zato se svet ni zmenil za nas, češ kako bi pel suženj. In vendar so vzkli iz teh s krvjo in solzami prepojenih tal žlahtni cvetovi!

Zato najprej pregled jugoslovanskega pesništva — kratek, jedrnat in res pregleden: sveta blagovestnika, najstarejši spomeniki, cerkvena slovanska pismenost. Prvi začetki posvetnega slovstva, ki jih zamori nesrečno Kosovo. Dubrovnik, mestece na sotočju dveh omik, postane žarišče renesanse. Reformacija razgiblje Slovence, slovenski Luter hoče preroditi rojake. Na Hrvaškem požene renesansa zakasnel cvet, Frankopanovo liriko. Narodna zavednost se budi. Vsaka doba in vsaka dežela ima svoj pomen: že vstaja v Vojvodini silni prenovitelj, prosvetljenec Obradović. Za njim pride z Vukom in Kopitarjem vstajenje narodne pesmi, ki je ob njej ostrmel svet. Ilirizem prinese edinstvo knjižnega jezika srbskohrvaškega, »slovenščini pa dá Francè Prešeren sijaj, ki jo dokončno povzdigne za knjižni jezik.« Romantika, hčerka narodne Muze, da vsaki jugoslovanski veji svoj vrh: Njegoša, Mažuranića, Prešerna. Kakor romantika je tudi njej sledeči realizem čvrsto zakoreninjen v domačih tleh, »Ilić, Gregorčič in Aškerc, Kranjčević in Tresić-Pavičić so veliki začetniki realističnega gibanja, ki bi ga prav tako mogli imenovati idealistično«. Tudi moderni niso brezdomovinci: obleka je bogata in vezena, toda blago je stekano iz sanj, ki so jih sanjali predniki. Ta srečna spojina tujih vplivov in domačih izročil je rodila dela klasikov, kakor so Dučić in Rakić, Vojnović, Nazor in Župančič.

V ta izvajanja avtor spretno vpleta vse tiste rahle stike, ki jih je v teku stoletij imela z nami Francija. Ni samo kopica imen v tem izvrstnem uvodu: vsa naša burna preteklost, slavna in bridka, odseva iz njega. To je dovolj za bralca Francoza, da ga ne zdolgočasi, in po vrhu v jeziku, ki bo tudi izbirčnemu zapadnjaku užitek. Če presojamo Ibrovčev uvod s tega zrelišča, bomo radi odpustili avtorju to ali ono površnost.

Antologija vsebuje 19. in 20. stoletje. V predgovoru je avtor obrazložil načela, ki so ga pri izbiri in obdelavi vodila. Popolnoma pravilno je, da si ni dela otežil z rimo, ki bi nujno temu ali onemu izkrivila smisel, pač pa